

Ewa B. Tłuczek, Renata M. Zajęc

Książki i czasopisma wydawane we Lwowie w XIX i na początku XX wieku – ze zbiorów Biblioteki Głównej Akademii Pedagogicznej (wystawa)

W listopadzie 2003 roku można było obejrzeć w gmachu Akademii Pedagogicznej w Krakowie wystawę zorganizowaną przez Oddział Informacji Naukowej Biblioteki Głównej AP prezentującą zbiór książek i czasopism wydanych we Lwowie w XIX i na początku XX wieku. Impulsem do przygotowania ekspozycji była odbywająca się w dniach 19–20 listopada siódma już z kolei konferencja naukowa zorganizowana tradycyjnie przez Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej. Wystawę otwarto w dniu rozpoczęcia konferencji i zatytułowano zgodnie z tematyką konferencji, uzupełniając jedynie informacją o źródle pochodzenia eksponatów „Kraków – Lwów: książki, czasopisma, biblioteki – ze zbiorów Biblioteki Głównej Akademii Pedagogicznej”.

Na wystawie zaprezentowano najciekawsze oraz najcenniejsze tytuły książek i czasopism ze zbiorów Biblioteki AP wydanych przez wydawnictwa lwowskie. Niektóre z prezentowanych pozycji swoją niepowtarzalność zawdzięczają oprawie, miejscu wydania, znakom własności, małym nakładom wydawniczym lub dedykacjom okolicznościowym. Do ciekawszych znaków własności należą: naklejka Spółki Wydawniczej Ukraińskich Nauczycieli w Kołomyi umieszczona na egzemplarzu „Przewodnika Naukowego i Literackiego” z roku 1882 oraz pieczęć Książnicy Seminarium Nauczycielskiego Męskiego w Krakowie znajdująca się na wielu książkach będących w posiadaniu Biblioteki AP. Artystyczne znaki własności to ekslibrisy: Jana Czerneckiego – umieszczony między innymi na książce Karola Widmana zatytułowanej *Franciszek Smolka jego życie i zawód publiczny* z 1886 roku oraz funkcjonalny ekslibris Andrzeja Kuczalskiego, na którym wpisywano numer książki w księgozbiorze. W ten ekslibris zaopatrzone między innymi egzemplarz *Prawem i lewem* Władysława Łozińskiego wydany w 1913 we Lwowie. Wiele książek posiada tylko małe pieczątki z nazwiskiem właściciela. Wymienimy tu tylko: Cypriana Walewskiego, W. Jabłońskiego i dra W. Maślakiewicza.

W poszczególnych gablotach prezentowano druki tylko niektórych wydawnictw lwowskich, a każda z gablot była uzupełniona informacjami o wydawnictwie i jego losach, umieszczonymi na kolorowych planszach. W atmosferę miasta Lwowa wprowadzała odwiedzających kolorowa tablica z pięknym planem Lwowa wydrukowanym i wydanym nakładem wydawnictwa Altenberga. Tematyka prezentowanych na konferencji referatów znakomicie poszerzała informacje umieszczone na wystawie, jak również przyczyniła się do licznych odwiedzin ekspozycji przez referentów i słuchaczy.

Pierwszym reprezentantem lwowskich wydawnictw była księgarnia i wydawnictwo Zukerkandla. Na wystawie pokazano kilkanaście tomików licznie opieczętowanych przez nie mniej licznych właścicieli. Wilhelm Zukerkandel rozwinął swoją działalność wydawniczą na szeroką skalę w 1880 roku po uruchomieniu własnej drukarni i wyspecjalizował się w wydawaniu literatury polskiej i obcej. Zukerkandel uważał brak zamięłowania do czytania za główną wadę naszego społeczeństwa, próbując zaradzić temu stanowi, wydawał popularne serie dla dzieci: Biblioteczka dla Dzieci i Młodzieży ku Rozrywce i Nauce (od 1884 r.) i dorosłych: Biblioteka Powszechna (od 1891 r.). Biblioteka Powszechna była wzorowana częściowo na lipskiej bibliotece „Reclama”, docierała do szerokiego grona odbiorców i przyniosła wydawcy w 1894 roku srebrny medal na wystawie krajowej we Lwowie. Zukerkandel nie odmówił sobie przyjemności umieszczania wizerunku medalu na oprawach swoich książek. Do końca życia Wilhelma Zukerkandla ukazało się 1229 pozycji w serii Biblioteka Powszechna. Tomiki formatu 16°, broszurowane, zawierały najlepsze utwory poetyckie, powieściowe i dramatyczne polskich i zagranicznych autorów oraz dzieła z dziedziny kultury, historii, językoznawstwa, przyrody, historii literatury i in. Główną i największą zaletą książeczek była ich niska cena, niestety z powodów oszczędności drukowane były na kwaśnym papierze i dlatego do dzisiaj zachowane egzemplarze są w bardzo złym stanie. Ich kolejni właściciele, by zachować książki, zmuszeni byli do ich oprawy, niestety w jej trakcie zniszczone zostały okładki, na których mieściła się część istotnych informacji o wydaniu (np. numer w serii).

Od 1898 roku ukazywała się także seria Biblioteka Klasyków Rzymskich i Greckich, było to 400 zeszytów ze słówkami i tłumaczeniami tekstów jako pomoc naukowa dla młodzieży gimnazjów klasycznych. Po pierwszej wojnie światowej Zukerkandel wznowił działalność wydawniczą. Łączny plon wydawniczy firmy to prawie 2000 pozycji. Po jego śmierci firma została przejęta przez syna Leona, a wkrótce stała się własnością bratanicy Marii, której mąż Hilary Zwerdling kierował nią do czasu likwidacji w 1939 roku.

Na wystawie umieszczono kilka tomików z serii Biblioteka Powszechna znajdujących się w Zbiorach Biblioteki Głównej. Cztery powieści polskich autorów to *Dziennik Franciszki Krasieńskiej pisany w ostatnich latach panowania Augusta III* Klementyny z Tańskich Hoffmanowej, na której znajdują się znaki własnościowe – pieczęcie: C.K. Seminarium Nauczycielskie Miejskie w Krakowie i Książnica Uczniów Seminarium Nauczycielskiego Męskiego w Krakowie (herb austriacki).

Kolejna książka w serii to *Maria* Antoniego Malczewskiego, wierny przedruk pierwszej edycji z 1825 roku, na którym również zachowały się dwa znaki własności: pierwszy Biblioteki Seminaryjnej Nauczycieli Męskich w Krakowie (pieczęć z herbem austriackim), drugi Książnicy Uczniów Seminarium Nauczycielskiego Męskiego w Krakowie. Dwie następne to *Beniowski* Juliusza Słowackiego i *Dworzec mojego dziadka: wizyta w sąsiedztwo* Franciszka Morawskiego, na której widnieje pieczęć Kierownictwa kursu dokształcającego dla nauczycieli szkół powszechnych w Krakowie. Zaprezentowano także dwie książki z literatury obcej wydane w obrębie tej serii. Bardzo ciekawie prezentuje się egzemplarz *Wroga ludu* Henryka Ibsena, z oryginalną okładką, dzięki czemu wiemy, że był to 18–19 numer serii, a na stronie tytułowej zachowały się pieczętki Książnicy uczniów Seminarium Nauczycielskiego Męskiego w Krakowie i S. A. Krzyżanowskiego Księgarni i Składu Nut w Krakowie. Druga to *Humoreski* Marka Twaina. Na wystawie pokazano także książkę wydaną w początkowych latach działalności wydawnictwa – *Życie snem*, dramat Calderona w przekładzie Józefa Szujskiego wydany w 1883 roku.

Księgarnię Gubrynowicza i Schmidta reprezentowało na wystawie pięć książek, z których każda miała na stronie tytułowej kilka znaków własności. Zanim omówimy poszczególne egzemplarze, kilka słów o dziejach wydawnictwa. Księgarnia, skład nut i wydawnictwo założyli Władysław Gubrynowicz i Władysław Schmidt we Lwowie w 1868 roku. W okresie do I wojny światowej wydawnictwo zdobyło przodującą pozycję, nie tylko na terenie Galicji, ale w całym księgarstwie polskim. Nakładem wydawnictwa ukazało się ponad 4000 książek i broszur z różnych dziedzin wiedzy oraz nut. Gubrynowicz i Schmidt wydawali dzieła wielu najpoważniejszych pisarzy i uczonych m.in. literatura piękna obejmowała kilkadziesiąt tomów serii: Biblioteka Polska, Biblioteka Powieści, Pamiętników i Podróży oraz Biblioteka Kieszonkowa. Wydali też wiele dzieł historycznych, z zakresu filozofii, teologii, prawa, ekonomii, pedagogiki, przyrody, techniki i budownictwa. Pokazano trzy tomy ze „Zbioru powieści J.I. Kraszewskiego” *Powieść bez tytułu* wydaną w dwu tomach w 1873 roku, *Metamorfozy: obrazki*, na którym zachowała się piękna i wyraźna pieczęć z herbem Lwowa. Po ustąpieniu Schmidta w 1908 roku, jego udziały przejął Kazimierz Gubrynowicz (1876–1958), syn Władysława, a w 1909 roku nastąpiła zmiana nazwy firmy na Gubrynowicz i syn. Do śmierci ojca Kazimierz współkierował firmą, ale działalność tak wydawnicza, jak i księgarska wtedy znacznie osłabła. Z tego późnego okresu zaprezentowano opracowanie Konstantego Wojciechowskiego z 1931 r. pt. *Bolesław Prus*. Słowo wstępne napisał Józef Kallenbach. Egzemplarz na stronie tytułowej posiada znaki własności Biblioteki uczennic Prywatnego Gimnazjum Żeńskiego im. Marii Konopnickiej w Samborze oraz Wypożyczalni Książek w Gliwicach.

Oprócz opisanych już wyżej książek wydanych przez Gubrynowicza i Schmidta zaprezentowano ciekawy podręcznik Mieczysława Baranowskiego pt. *Pedagogika i dydaktyka: do użytku nauczycieli szkół ludowych i seminariów nauczycielskich wy-*

dany w 1888 roku. Otóż na stronie tytułowej widnieje pieczętka Seyferth i Czajkowski. Byli to, jak wiadomo, właściciele wydawnictwa i księgarni we Lwowie, a na wystawie znalazła się książka przez nich wydana w 1898 roku – *Mahort* Wincentego Pola. Czyżby *Pedagogika...* była po raz kolejny sprzedawana przez Seyfertha i Czajkowskiego, tym razem już w obiegu antykwarycznym? Prawdopodobnie istnieje taka możliwość, ponieważ często sprzedaż w księgarniach była łączona ze sprzedażą antykwaryczną. Dwa tomy *Pamiętnika księdza A. Kitowicza* przejrzone i uporządkowane przez Władysława Zawadzkiego także posiadają ciekawe znaki własności: pieczętkę – Stanisław Służewski oraz ekslibris – Jan Czernecki.

Pokazano także kilka książek wydanych przez Księgarnię Zelmana Iglę, której piękne wydanie powieści *Kirgiz* Gustawa Zielińskiego, z 20 drzeworytami, 4 litografiami i chromolitografią rysunku hrabiego Alexandra Ryszczewskiego, przyciągało oko zwiedzających. Zelman (Salomon) Igl (1813–1870) w 1863 roku otrzymał koncesję na antykwariat we Lwowie i równocześnie podjął wydawanie książek, a od 1869 roku katalogów antykwarycznych. Był poszukiwaczem rzadkich druków, które też często dostarczał zbieraczom oraz bibliotekom: Ossolineum i Kórnickiej. Po jego śmierci przedsiębiorstwo prowadzili czterej synowie, z których dwu wcześniej zmarło, a pozostali Hersz i Lejb pracowali wspólnie do 1895 roku. Następnie po śmierci brata sam Lejb prowadził działalność wydawniczą do swojej śmierci w 1917 roku.

Gabloty Wydawnictwa Zakładu Narodowego Ossolińskich, głównego wydawcy oficjalnych i mniej oficjalnych druków były, zapełnione przez liczne tytuły zarówno klasyków polskich jak i literaturę naukową tak polskich, jak i obcych autorów. Zakład ufundowany w 1817 przez Józefa Maksymiliana hr. Ossolińskiego i przekazany narodowi polskiemu posiadał swoją siedzibę w latach 1827–1945 we Lwowie, a jego działalność miała ogromne znaczenie m.in. dla Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Jana Kazimierza i zasadniczo rozwijała się w dwóch kierunkach, jako biblioteka i wydawnictwo. Żywszą działalność wydawnictwo rozpoczęło ok. roku 1833, kiedy to otwarto własną drukarnię. Równocześnie rozpoczęto pracę konspiracyjną. Za wiedzą dyrektora K. Słotwińskiego wytłoczono 17 nielegalnych druków, w tym Mickiewicza *Do matki*, *Redutę Orzona*, *Księgi narodu polskiego i pielgrzymstwa polskiego*. Niestety władze skazały Słotwińskiego na więzienie w Kufsteinie, a drukarnię zamknęły. Otwarto ją dopiero w 1847 roku ponownie. Jako instytucja naukowa Zakład Narodowy im. Ossolińskich kładł nacisk na wydawanie źródłowych dzieł naukowych. Do najważniejszych należały: *Monumenta Poloniae historica* Augusta Bielowskiego, *Biblia Królowej Zofii, żony Jagielly*, *Codex diplomaticus monasterii Tynecensis*. W 1878 roku, za dykcji Wojciecha Kętrzyńskiego, Zakład spisał umowę z Dykcją Nakładu Książek Szkolnych w Wiedniu, dzięki czemu stał się na wiele lat jedynym dostawcą starannie przygotowanych polskich podręczników szkolnych na terenie zaboru austriackiego. W okresie Drugiej Rzeczypospolitej Zakład rozwijał się bardzo dynamicznie. Publikował wydawnictwa naukowe oraz literaturę piękną i zyskał rangę jednego z czołowych wydawnictw w kraju. Przez

wiele lat jego dyrektorem był Alfred Tęczarowski, konsultantem naukowym zaś prof. Stanisław Łempicki. Wtedy zainicjowano serie: Badania Literackie, Biblioteka Wschodnia, Biblioteka Wychowania Fizycznego i Nasza Biblioteka, a po Krakowskiej Spółce Wydawniczej przejęto serię Biblioteka Narodowa. Nad jakością tekstów czuwał Kazimierz Giebułtowski. Literaturę piękną reprezentowały wydania dzieł takich pisarzy, jak Juliusz Słowacki, Aleksander hr. Fredro, Henryk Sienkiewicz, Władysław S. Reymont i in.

Wydawnictwo Altenberga, znane z pięknie ilustrowanych książek, było reprezentowane przez Mickiewiczowskie *Dziady*. Bogato ozdobiona ilustracjami przez Czesława Borysa Jankowskiego książka wydana została w 1896 roku i jak, pisze we wstępie Herman Altenberg, jest to pierwsze ilustrowane wydanie. Staranne opracowanie tekstu przez Wilhelma Bruchnalskiego, jak i wysmakowana szata graficzna spowodowały, że to właśnie wydanie *Dziadów* zostało zaliczone pod względem tekstu i szaty graficznej do okazów krajowej sztuki typograficznej i „godnie odpowiadało wewnętrznej treści i artystycznemu celowi publikacji”¹. Drugie dzieło Mickiewicza zaprezentowane na wystawie to wydany przez M.H. Richtera (H. Altenberga) *Pan Tadeusz*. Książka ukazała się w roku 1882 z ilustracjami Michała Elwiro Andriollego. Tak jak w przypadku *Dziadów*, wydawca zadbał o to, by stała się dziełem sztuki typograficznej zarówno pod względem grafik włączonych do tekstu jak i oprawy. W tym miejscu warto wspomnieć nieco o historii wydawnictwa. Herman Altenberg w latach 1872–1879 prowadził z M. Bobitschkiem w Warszawie księgarnię i skład obrazów, jako pierwszy wydawał kolorowe reprodukcje obrazów. Następnie powrócił do Lwowa i w 1880 roku nabył księgarnię M.H. Richtera wraz z wypożyczalnią książek i rozpoczął działalność wydawniczą. To właśnie z tego okresu pochodzą książki eksponowane na wystawie. Altenberg jako jeden z pierwszych polskich księgarzy w Galicji rozwinął na szerszą skalę kolportaż wydawnictw własnych i sprzedaż książek na raty za pośrednictwem agentów, rozpoczynając tym samym eliminowanie z rynku wydawnictw niemieckich, których kolportaż w końcu XIX wieku był bardzo duży. Za jego przykładem wiele innych polskich wydawnictw wprowadziło ten sposób rozprowadzania książek. Po śmierci Hermana Altenberga firmę przejęła jego żona Zuzanna z Elberów (1852–1921) i przy pomocy Władysława Bełzy kontynuowała działalność księgarską i wydawniczą do 1897 roku. Pod jej zarządem w ciągu 12 lat wydano wiele wartościowych książek, m.in. w formie ilustrowanych albumów *Grażynę*, *Konrada Wallenroda* z ilustracjami Juliusza Kossaka, *Ballady i romanse* z ilustracjami Andriollego, *Pieśń legionów* ilustrowaną przez J. Kossaka oraz *Dziady*. W 1897 roku kierownictwo firmy wspólnie ze szwagrem J. Vorzimmerem objął syn Hermana i Zuzanny, Alfred Altenberg (1878–1924), który swoją działalność księgarską rozpoczął od wprowadzenia do księgarni specjalnego działu wydawnictw artystycznych i sprzedaży dzieł sztuki, a wydawniczą od reprodukcji obrazów wybitnych malarzy. Z tego okresu na wystawie zaprezentowano *Dzieje języka polskiego* Aleksandra Brücknera wydane ok.

¹ H. Altenberg, *Wstęp*, [w:] A. Mickiewicz, *Dziady*, Lwów 1896, s. 2.

1906 roku na półkredowym papierze. Dzieło jest ilustrowane 121 ilustracjami i ukazało się jako 3. tom w serii Nauka i Sztuka. Od 1907 roku Alfred Altenberg samodzielnie prowadził firmę. W okresie 1907–1911 wydał ponad 240 pozycji, w tym luksusowe dzieła Chłędowskiego, Mickiewicza, Słowackiego, Goszczyńskiego, 5 albumów z reprodukcjami dzieł Grottgera oraz tomy w serii Biblioteki Historycznej, Biblioteki Lwowskiej, Wiedzy i Życia, Sztuki polskiej i in. Właśnie interesujący egzemplarz *Dzieł zbiorowych Seweryna Goszczyńskiego*, które ukazały się jako 4. tom w serii Biblioteka Klasyków Polskich, redagowanej przez Tadeusza Piniego, pokazano na wystawie. Na stronie tytułowej widnieje informacja, iż *Dzieła* wydał Zygmunt Wasilewski – chodzi tu o pracę redakcyjną, a wydawcą jest Księgarnia H. Altenberga i Wende i Ska. Niestety nie umieszczono nigdzie daty wydania książki. Wiemy tylko, że Zygmunt Wasilewski napisał przedmowę w 1910 roku. Zachowała się piękna czerwono-złota oprawa z dwudziestolecia międzywojennego, na której widnieje okrągły znak z literami H.A. – zapewne znak Hermana Altenberga. Jak wynika z odręcznej dedykacji, egzemplarz ten podarowali swojemu profesorowi uczniowie klasy VIII z 1921 roku. Niestety, nie wiemy komu. Na odwrocie strony tytułowej znajduje się pieczętka własnościowa – Głogowski Wiesław. Może to jest nazwisko tajemniczego nauczyciela?

Z tego okresu pokazano także tom pierwszy książki *Galicya: kraj, ludność, społeczeństwo, rolnictwo* pióra przez Franciszka Bujaka. Na egzemplarzu widnieje pieczętka własnościowa: Księgozbiór Łucji i Konstantego Bzowskich.

Na przełomie lat 1911/12 firma z z powodu trudności finansowych została przekształcona w spółkę i przyjęła nazwę H. Altenberg, G. Seyfarth, E. Wende i Ska, zaś kierownictwo objęli oprócz Alfreda Altenberga, Michał Pawlikowski i J. Georgeon. Z tego okresu pochodzi pokazany na wystawie egzemplarz książki dra Eugeniusza Barwińskiego *Zygmunt Kaczkowski w świetle prawdy (1863–1871): z tajnych aktów B. Austriackiego Ministerstwa Polycyi* wydany w 1920 roku.

W połowie 1918 roku Altenberg podjął wydawanie antyniemieckiego tygodnika satyrycznego „Szczutek”, który zyskał popularność, co pozwoliło Altenbergowi spłacić wszystkie zobowiązania i przejąć firmę na własność. Ostatnim dziełem, które ukazało się już po jego śmierci, był *Król-Duch* Słowackiego w opracowaniu i z komentarzem Jana Gwalberta Pawlikowskiego, świadczący o wielkich ambicjach wydawniczych Altenberga, będącego na przełomie XIX i XX wieku jednym z najwybitniejszych wydawców polskich. Po jego śmierci, aż do likwidacji w 1934 roku, wydawnictwo pod nazwą H. Altenberg prowadziła wdowa Jadwiga z Herschmanów.

Jedyną książką na wystawie prezentującą wydawnictwo Karola Wilda był tom III *Szkiców historycznych* Karola Szajnochy wydanych w 1861 roku. Książka należy do rzadkości, niewiele egzemplarzy zachowało się w krakowskich bibliotekach. Być może dlatego wzbudzała zainteresowanie. Egzemplarz posiada liczne zapiski na marginesie. Być może poprzedni właściciel pokusił się o poprawę wszystkich błędów wynikających prawdopodobnie z pomyłek autora.

W tym miejscu warto też wspomnieć o egzemplarzu nowego wydania *Historii literatury polskiej* Piotra Chmielowskiego wydanej w 1931 roku przez Małopolską Księgarnię. To wydanie przygotował, uzupełnił oraz opatrzył ilustracjami Stanisław Kossowski, a dzieło „otrzymało powabną szatę zewnętrzną”² dzięki firmie nakładczej i zawiera 41 tablic (w tym wiele kolorowych) i 487 rycin wplecionych w tekst, co czyni tę książkę rarytatem bibliofilskim.

Z dużej liczby książek o tematyce pedagogicznej, psychologicznej i filozoficznej pokazanych na wystawie wspomniny pokrótce tylko kilka. Najbardziej znanym wydawcą podręczników, książek pedagogicznych i wydawnictw kartograficznych była Książnica Atlas, kontynuatorka Administracji Wydawnictw powstałego w 1884 roku we Lwowie Towarzystwa Nauczycieli Szkół Wyższych. Od 1885 wydawnictwo wydawało czasopismo „Muzeum”. W 1913 z inicjatywy Jana Piątka Administracja Wydawnictw TNSW usamodzielniała się i w roku 1916 przekształciła w spółkę z ograniczoną odpowiedzialnością pod nazwą Książnica Polska Towarzystwo Nauczycieli Szkół Wyższych. Odtąd nastąpił stały rozwój tej instytucji. Z tego okresu pokazano na wystawie pięć książek, w tym dar prof. Zofii Krygowskiej dla Biblioteki Głównej Akademii Pedagogicznej – *Szkola a społeczeństwo* Johna Deweya w tłumaczeniu Marii Lisowskiej oraz wydaną w 1923 roku „w setną pięćdziesiątą rocznicę zgonu ks. Stanisława Konarskiego i ustanowienia Komisji Edukacji Narodowej” pracę dra Franciszka Majchrowskiego *Wielka reforma szkolna ks. Stanisława Konarskiego i Komisji Edukacji Narodowej*.

W 1924 roku spółka połączyła się z powstałą w 1921 roku, z inicjatywy prof. Eugeniusza Romera, spółką akcyjną „Atlas”. Podstawową działalnością firmy było wydawanie podręczników szkolnych oraz atlasów i map, ale poza tym wydawano kilkanaście czasopism, m.in. „Czasopismo Geograficzne”, „Matematyka i Szkoła”, „Polski Przegląd Kartograficzny”, *Przyroda i Technika*, *tygodnik dla młodzieży* „Iskry” i własny organ informacyjny „Przegląd Wydawnictw K.-A.”. Dużym osiągnięciem była wydawana w zeszytach i ukończona w 1936 roku encyklopedia w 5 tomach *Świat i życie* pod red. prof. Zygmunta Łempickiego. Łącznie nakładem Książnicy Polskiej i Książnicy Atlas ukazało się ponad 3200 książek, map i atlasów oraz wiele tablic do użytku szkolnego. Książnica Atlas była znana m.in. z serii Biblioteka Przekładów Dzieł Pedagogicznych redagowanej przez dra Zygmunta Ziemińskiego. Z tej serii zaprezentowano na wystawie tom 19. wydany w 1939, którym była *Reforma Wychowania: wykłady dla nauczycieli z Triestu* Giovanniego Gentile. Zwiedzający mogli się także zapoznać z dwiema innymi pozycjami: Roberta R. Ruska *Pedagogiką eksperymentalną* z 1926 roku oraz dra Karola Komińskiego *Szkola na miarę: (projekty szkoły średniej indywidualizującej)* z 1929 roku.

„W stuletnią rocznicę ustanowienia Komisji Edukacji Narodowej” ukazała się praca pt. *Zasady wychowania i nauki: wskazówki pedagogiczne i dydaktyczne osobliwie dla szkół wyższych* Stanisława Sobieskiego. Książkę wydano w 1873 r. nakła-

² S. Kossowski, *Przedmowa do wydania nowego*, [w:] P. Chmielowski, *Historia literatury polskiej: od czasów najdawniejszych do początków romantyzmu*, Lwów 1931, s. [XX].

dem Fundacji ś.p. dra. Jana Towarnickiego z Drukarni Zakładu Narodowego Imienia Ossolińskich. Zaś w 150 rocznicę powstania Komisji Edukacji Narodowej ukazały się nakładem Księgarni Naukowej Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego w 1923 roku *Powinności nauczyciela* napisane przez Grzegorza Piramowicza, ze wstępem prof. Władysława Kucharskiego. Wystawiony egzemplarz posiada znak własności: pieczętkę doktora Stefana Pollo, który był sędzią powiatowym. Bardzo ciekawą pozycją jest *Szkolnictwo ludowe w Galicji: w swym rozwoju liczebnym od roku 1868 do roku 1909 z uwzględnieniem stosunków higienicznych* zestawione przez Bolesława Adama Baranowskiego i wydane w 1910 nakładem Wydawnictwa „Rodziny i Szkoły”. Jest to przedruk z obszernego artykułu z czasopisma „Rodzina i Szkoła”. Ciekawostką jest wydrukowana na stronie tytułowej cena książki – 1 korona. Z Księgarni Pedagogicznej we Lwowie zaprezentowano pracę pt. *Nauczanie żywe a podręcznik szkolny* H. Łopińskiego, R. Spineter i Z. Mysłakowskiego, wydaną w 1936 r. jako pierwszy tom w serii Lwowska Biblioteka Wychowawczo-Dydaktyczna. Praca pt. *Nowe kierunki i dążenia współczesnej katolickiej pedagogiki: na tle obrazu chaosu we współczesnym wychowaniu* doktora Jana Kuchty wydana w 1939 roku ukazała się jako 1 tom Lwowskiej Biblioteczki Pedagogicznej i prawdopodobnie niestety ostatni. Interesującą książkę wydała Księgarnia Naukowa. Otóż jest to praca profesora Uniwersytetu w Kazaniu Konstantego W. Charłampowicza pt. *Polski wpływ na szkolnictwo ruskie w XVI i XVII st.* przetłumaczona z niedrukowanego oryginału rosyjskiego i wstępem opatrzona przez inspektora szkolnego we Lwowie Alojzego Wanczura.

Towarzystwo Pedologiczne wydało w 1913 r. pracę Alfreda Bineta i Thomasa Simona pt. *Pomiary rozwoju inteligencji dzieci*, a Polskie Towarzystwo Pedagogiczne reprezentowała na wystawie *Mysł o wychowaniu narodowym* dr Ireny Panenkowej, wydana w 1918 roku.

Książki z zakresu filozofii reprezentowały wydawnictwa Księgarni Polskiej B. Połonieckiego *Wykłady o filozofii współczesnej* W.M. Kozłowskiego (1908) oraz Wydawnictwa Polskiego Towarzystwa Filozoficznego Dawida Hume’a *Badania dotyczące rozumu ludzkiego* w przekładzie Jana Łukasiewicza i Kazimierza Twardowskiego z 1917 roku.

Do rarytasów zaprezentowanych na wystawie zaliczyć można kompletne wydanie czasopisma „Lamus” ukazującego się w latach 1908/09–1912/13. Pięknie wydane: ze złożonymi brzegami kart, ozdobione licznymi kolorowymi ilustracjami oraz litografiami, sygnowane jest nazwiskiem Michała Pawlikowskiego, choć naprawdę cała rodzina Pawlikowskich była związana z czasopismem. Drukowali tu swoje utwory Jan Gwalbert Pawlikowski (znakomity badacz i wydawca dzieł Juliusza Słowackiego), Henryk Pawlikowski oraz Michał. Największym atutem czasopisma był dostęp jego twórców do archiwów i biblioteki Pawlikowskich w Medyce, która była skarbnicą pięknych, rzadkich wydań. Na wystawie zaprezentowano również pierwszy rocznik „Pamiętnika Literackiego”, „Kwartalnika Historycznego”, „Muzeum” oraz unikalny już egzemplarz „Dziennika Urzędowego Kuratorium Okręgu

Szkolnego Lwowskiego” (od 1921 roku w Dzienniku pojawił się podtytuł: „Dziennik Urzędowy Rady Szkolnej Krajowej w Małopolsce”).

Eksponaty, zgromadzone na wystawie, stanowią tylko reprezentację bogatych zbiorów Biblioteki Głównej Akademii Pedagogicznej. Każdy bibliofil, zainteresowany oglądnięciem ciekawych książek i czasopism, może skorzystać z czytelni Biblioteki.

Books and Magazines Published in Lvov in 19th and Beginning of 20th Centuries - from the Collection of the Main Library of the Pedagogical University (Exhibition)

Abstract

The article presents the most interesting specimens of books and journals in the collection of the Main Library of the Pedagogical University of Cracow, which were published in Lvov in the 19th and beginning of 20th centuries. What is also commented on is the history of Lvov publishing houses which were exhibited. Numerous pedagogical and psychological books discussed in the article also deserve attention.